

MEZIVÁLEČNÉ BULHARSKO

Kateřina Kolářová – Václav Štěpánek

BULHARSKO A PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

- porážka Bulharska v první světové válce přinesla dalekosáhlé důsledky
 - ❖ revanšistické snahy po válce byly u Bulharska pochopitelné, protože mírová jednání pro ně byla velmi tvrdá – Bulharsko přišlo o všechny výdobytky, které získalo za balkánských válek
- vlivný politik a předseda zemědělského svazu **ALEXANDR STAMBOLJSKI** společně se svou stranou na počátku války varovali před vstupem Bulharska na straně centrálních mocností
 - ❖ Byl předsedou sdružení bulharského rolnictva – Bulharského zemědělského lidového svazu
 - ❖ byl označen tehdy jako zrádce a byl odsouzen k trestu smrti, který pak byl změněn na trest doživotního žaláře
- bulharské obyvatelstvo se do válečného dobrodružství nepouštělo příliš ochotně, ztráty z balkánských válek byly ještě citelné
- Bulharská armáda nesla na svých bedrech celou tíhou Soluňské fronty, počty mrtvých a zraněných byly deprimující a vyvolávaly nespokojenost a revoluční nálady
 - ❖ nespokojenost také vyvolávalo chování německých spojenců - bulharská fronta se tehdy ustálila na víceméně na řecké hranici, místy ale zasahovala hluboko do bývalé srbské Makedonie, nejvyšším bodem fronty hranici (Kajmakčalan 2 528 metrů v pohoří Nidže)
 - ❖ Němci měli na bulharské frontě necelých 20 000 vojáků, ale zásobování ze strany Bulharska muselo být, jako kdybych jich tam bylo 100 000 – žili si v hojnosti a přepychu, ale bralo se to právě vojákům bulharským

BULHARSKO A PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

- v září roku 1918 se Bulharsko dočkalo obratu válečného štěstí, v září došlo k průlomů Soluňské fronty
- porážka vyvolala nepokoje po Bulharsku a došlo to do takových rozměrů, že car Ferdinand udělal určité ústupky – v červnu vyměnil premiéra Radoslavova a místo něj dosadil **ALEXANDRA MALINOVA** – liberál, vůdce demokratické strany
- v září 1918 se rozpadá fronta
- demoralizovaní vojáci začali odcházet domů
- Malinov musel požádat spojence o příměří, aby nevpadli do Bulharska
- 4 dny předtím car propustil Alexandra Stambolijského a Rajka Daskalova, předáky zemědělského svazu, protože se domníval, že uplatní svůj vliv a uklidní vojáky a zabrání rozpadu armády
- místo toho se ale Daskalov postavil do čela armády, vyhlásil republiku a táhl na Sofii – povstání bylo ale potlačeno a jeho vůdcové odcházejí do ilegality

BULHARSKO A PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

- Po průlomu Soluňské fronty se Ferdinandovo postavení stávalo stále beznadějnější a schylovalo se ke druhé národní katastrofě, protože Bulharsko bylo postaveno před volbu Ferdinand nebo okupace dohodovými mocnostmi
- na nátlak spojeneckých armád a stranických bulharských vůdců **4. října 1918** musel car abdikovat a na jeho místo byl dosazen čtyřadvacetiletý syn Boris – aby dokázal spojení se starým Bulharskem, přijal jméno **BORIS III.**
- byla tak ukončena vláda schopného, ale ambiciózního vládce, který se o mnohé zasloužil (např. roku 1908 vyhlásil bulharskou samostatnost), ale i tak spíše napáchal více zla
 - ❖ rod Kobursko-gotský měl svoje pozemky i na Slovensku, kde po odchodu do exilu častop pobýval. (Nedaleko muráňského hradu stojí i socha apoteózy rodu sasko-koburgsko-gothajského)

CAR BORIS III.

VNITROPOLITICKÁ SITUACE NA KONCI VÁLKY

během války v Bulharsku docházelo k politickým změnám:

- v listopadu 1918 Malinov ustoupil jiným
- volby 17. září 1919:
 - Zemědělská strana (svaz) – strana, která byla z počátku proti vstupu Bulharska do války, získala třetinu hlasů; svaz byl nejsilnější – Stambolijski udělal svou vládu a odjel do Paříže k mírovým jednáním
 - tradiční strany – dvě pětiny hlasů
 - komunisté – pětina hlasů

NEUILLSKÝ MÍR

mírové podmínky pro Bulharsko byly mnohem tvrdší, než se domnívali:

- Dobrudža znovu připadla Rumunsku
- hranice s Tureckem zůstala
- Bulharsko muselo přepustit Království Srbů, Charvátů a Slovinců další území - malá, ale velmi strategická
 - ❑ trať Bělehrad – Soluň: Strumica, Timocká krajina, oblast u Staré planiny, oblast u Caribrodu (dodnes) = dochází ke zmenšení bulharské Makedonie
- přístup k Egejskému moři:
 - ❑ systém nehleděl na etnické složení oblastí – ve východní Thrákii žila většina Bulharů
 - ❑ spojenci rozhodli, že území bude předáno Řecku a Bulharsko bude bez přístupu k Egejskému moři
 - ❑ Řekové Bulharsku nabídli, že Dedeagač by mohli používat jako bezcolní přístav – to ale Stambolijski odmítl. Obecně panovalo přesvědčení, že přístav a přístup k moři znovu získají.

NEUILLSKÝ MÍR

- územní ztráty
- stejně jako Německo muselo Bulharsko zakázat vojenskou základní službu (mohlo mít jen 33 000 profesionálních vojáků, včetně četnictva a policie)
- placení válečných reparací, které byly velmi vysoké – asi 2, 25 miliardy zlatých franků – nakonec byly reparace sníženy, ale i tak byly tvrdé
- obecně většina Bulharů si myslela, že podmínky jsou nepřiměřeně tvrdé – tvrdili, že za vstup Bulharska na stranu mocností nemohou, že za to může Radoslavov a car, a že ti dva už nejsou u moci, tak proč by oni měli teď pykat;
- Mír vyvolal v poválečných letech revizionismus, politické napětí a napětí mezi Bulharskem a sousedy (Jugoslávie, Řecko, Rumunsko, s Tureckem vztahy dobré – také bylo na straně poražených)

DALŠÍ VÝVOJ

- 6. října 1919 Stambolijski sestavuje novou vládu
- 27. listopadu 1919 dochází k podepsání mírové smlouvy a byly vypsány hned nové volby

20. března 1920 měly volby tyto výsledky:

- politické klima bylo nevídané, z 229 míst získali:
- Zemědělská strana 109 míst
- komunisté 50 míst
- pouze komunisté byli významnějším protivníkem Stambolijského

KOMUNISTICKÁ STRANA V BULHARSKU

- kořeny komunistické strany sahají do roku 1891, kdy byla založena sociálně demokratická, která postupně sílila, přestože byla omezována nejrůznějšími problémy
 - otázkou například bylo, zda spolupracovat v politickém boji s občanskými liberálními stranami
- nakonec se na této otázce lámala kopí:
- roku 1903, ve stejné době jako v Rusku, došlo ke štěpení dělnické sociálně demokratické strany na pravověrnou (ta nechtěla spolupracovat) a uměřenou (pravá sociálně demokratická strana)
 - tešnjaci v čele **DIMITR BLAGOEV** x širocí v čele **JANKO SAKAZOV**
 - v Rusku bolševici (Lenin) x menševici
 - Blagoev trval na přísně centralizované elitářské straně
 - do roku 1919 měli širocí více voličů, ale během první světové války se jejich postavení oslabilo, protože podpořili cara, zatímco tešnjaci měli odmítavý postoj
 - na konci války tešnjaci využili válečné únavy a evropského revolučního ovzduší
 - roku 1919 se tešnjaci reorganizovali a přejmenovali na *Komunistickou stranu Bulharska*

Dimitr Blagojev

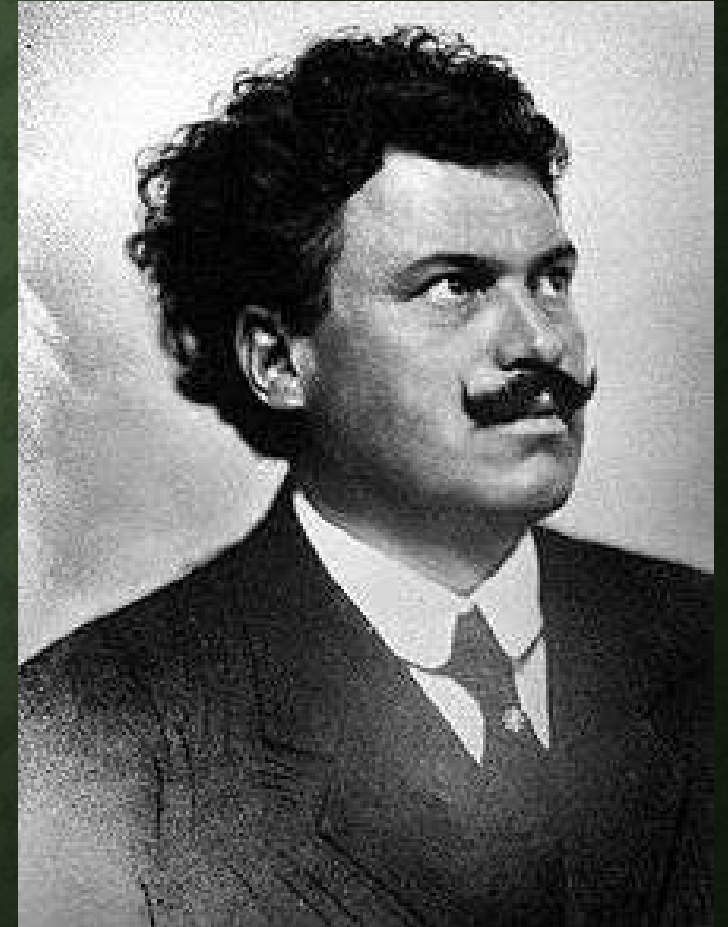
Janko Sakazov

DALŠÍ VÝVOJ

-
- v prosinci 1919 se komunisté pokusili uchvátit moc v Bulharsku
- zorganizování stávků železničářů, které bylo hrozbou, že se změní v revoluci
- dohodoví spojenci, kteří byli přítomni, pomohli státu potlačit, ale i tak byli komunisté silní
- Stambolijskému straně nemá šanci bez komunistů – dochází k domluvě s komunisty, kteří dovolili vládnout sami více než 80% bulharského obyvatelstva byli rolníci, takže toto řešení, tj. domluva s komunisty, Stambolijskému dovolilo vytvářet program své strany (1900 založen Zemědělský svaz)
- v programu Zemědělského svazu bylo:
 - ✓ okleštění moci koruny
 - ✓ snížení veřejných nákladů na správu
 - ✓ rozpuštění armády, zaměřeno na milici
 - ✓ mírumilovná zahraniční politika

ALEXANDR STAMBOLIJSKI (1879–1923)

- v roce 1908 byl v čele parlamentu
- pocházel z chudé rolnické rodiny, školil se poměrně pozdě
- gymnaziální profesorka mu dala peníze, aby odjel do Švýcarska na zemědělskou fakultu – pak se s ní oženil, protože byla bohatá – nemusel nic dělat a tak se vrhl na politiku
- byl prototypem bulharského selského stavu – statečný, silný, měl zakroucené vousy
- v roce 1908 byl v čele parlamentu
- premiérem bulharského státu v letech 1919–1923; tedy v nelehkém období vyrovnávání se s územními ztrátami, které přinesly předchozí konflikty, hlavně pak spojení s centrálními mocnostmi v první světové válce
 - právě tomuto spojení oponoval, ještě v časech konfliktu byl ale odsouzen k doživotnímu trestu ve vězení
 - podporoval ideu balkánské federace; sám se neprohlašoval za Bulhara ale Jihoslovana
 - po první světové válce došlo ke změně cara (Ferdinand abdikoval ve prospěch svého syna Borise III.), nová hlava státu Stambolijského omilostnila
 - zahájil okamžitě předvolební kampaň a ve volbách uspěl.
 - složil vládu, ve které spolupracoval Zemědělský svaz, tedy významná bulharská politická strana, jíž byl Stambolijským členem, a levicová uskupení.
- jeho vláda prováděla nepopulární opatření, která však vzhledem ke kapitulaci Bulharska byla nezbytná.
 - země otřásaly nepokoje, problémy v zásobování potravinami, poválečná vyčerpanost, jako i epidemie chřipky
 - i přesto se Stambolijskému však podařilo získat podporu mezi jednotlivými zemědělci; agrární třída byla v době meziválečného Bulharska poměrně početná a její význam nebyl malý
 - přesto s premiérem nebyli spokojeni hlavně vojáci a střední třída
 - jeho vládu svrhl převrat 9. června 1923; Stambolijski se proti němu postavil, nicméně byl armádou zajat, mučen a popraven

REFORMY PO ROCE 1920

- *pozemková reforma*

- do roku 1878 neexistovali velcí velkostatkáři
- statek nad 30 hektarů v Bulharsku byl obrovský, u nás ho mívali sedláci (velký u nás byl asi 100 hektarů)
- rolníků bylo mnoho – rozdělení půdy, i té ostatní – lesy, pastviny
- na svou stranu tak získal Stamboljski bezzemky a malé rolníky
- do roku 1926 bylo 80% bulharských sedláků soběstačných, 17 % mělo půdu, pouze 2% měli pronajatou půdu
- spravedlivé vlastnictví půdy

- *zavedení pracovní povinnosti*

- po válce Bulharsko nemělo armádu, takže lidé mezi 20.–40. rokem byli nuceni odsloužit 8 měsíců na pracovních brigádách
- ti bohatí se mohli vykoupit (50–150 dolarů)
- lidé se tomu ale obecně nebránili – zacelení děr po válce
- problém ale byl v tom, že bylo málo kádrů na vedení, nebyli mistři

- *reforma soudního systému*

- *reforma daňového systému*

- *zahraniční politika*

- snaha vést takovou zahraniční politiku, která byla typická pro bulharský rolnický stav, tedy mezinárodní spolupráce, zmenšování peněz pro armádu a zmenšení její moci

- *snaha o vytvoření „zelené internacionály“*

- vytvoření strany, která by konkurovala komunistické internacionále
- spojení agrárních stran střední a západní Evropy
- myšlenka, že by dokázala osvobodit Rusko od bolševiků

VZTAHY S BALKÁNSKÝMI SOUSEDY

- přátelské vztahy chtěli se všemi, chtěli federaci
- snaha o mírovou politiku
- snaha o navázání nových vztahů a kontaktů s Řeckem, Tureckem a Srbskem
- nejdůležitější a napjaté vztahy s Jugoslávií kvůli Makedonii
 - ❑ snaha se Jugoslávii přiblížit
 - ❑ překážkou byla organizace, která byla pokrokovou VMRO a která se ve 20. letech prakticky přeměnila v bandu dobrodruhů

VMRO

- po první světové válce nebyla VMRO skutečnou makedonskou organizací, ale bulharskou
- během války VMRO s bulharským vojskem – VMRO získala hlavní postavení po tom, co získali vardarskou Makedonii – násilnické chování a teror vůči civilnímu obyvatelstvu
- po válce zastánci VMRO do bulharské Makedonie
- těžké podmínky mírové smlouvy, ale VMRO dala možnost se ukazovat jako zástupce národních bulharských práv
- další důvod pro její existenci byla tvrdá srbizační politika ve vardarské Makedonii (včetně jmen – Petrov – Petrović)
- umožnění VMRO získávat politický kapitál pro zdůvodnění její existence
- italská vláda se snažila dostat Bulharsko na svou stranu proti Jugoslávii, když to nešlo přes Stambolijského, tak podporovala VMRO
- Stambolijski chtěl VMRO zrušit, disciplinovat, dokonce vytvořil dohodu s Jugoslávií o společném střežení hranice (zamezení vnikání čet), ale bylo to marné, protože VMRO mělo příznivce mezi vysokým důstojnictvem, které teď bylo ve státě nespokojeno, protože nemělo takové postavení – tohle Stambolijskému zlomilo vaz

VOLBY DUBEN 1923

- Zemědělský svaz získal 212 míst (z 240)
- komunisté 16 míst
- sociální demokraté 2 místa
- ostatní strany dohromady 15 míst

- opoziční strany viděli, že parlamentním způsobem nemohou konkurovat, a proto se rozhodli k vojenskému převratu – puči, mezi činiteli, kteří to připravovali, byli:
 - ❑ VMRO (jako hlavní představitel)
 - ❑ *vojáci* (část důstojnictva)
 - ❑ ale například *také liberálové* (nečekané), protože s nimi Svaz nepostupoval v rukavičkách (nebyl svobodný tisk)
 - ❑ neví se, zda v tom byl král zainteresován, ale ví se, že Stambolijského nesnášel
 - ❑ spolupracovníci, sedláci, co dostali moc – zneužívání (arogance, apod.)
 - ❑ nedostatky, přehmaty – inteligenci vehnali do nepřátelského tábora
 - ❑ univerzitní profesor ALEXANDR CANKOV – začal jako socialista, poté byl přívržencem Hitlera
 - ❑ generál VOLKOV a plukovník VELČEV (v čele sofijské posádky)
 - ❑ IVAN MICHAILOV z VMRO

VOJENSKÝ PUČ 9. ČERVNA 1923

- **9. června 1923** – je proveden vojenský puč a povstalci převzali moc v Sofii
- přišli ke králi a postavili jej před hotovou věc
- Stambolijski byl v té době v rodné vesnici na dovolené – shromáždil sice čtyři zemědělské strany – oranžové gardy, ale to byl beznadějný pokus
- Stambolijski je zatčen a byl předán VMRO, která ho půl dne mučila, musel si sám vykopat hrob
- dochází k masakru přívrženců Stambolijského
- během osudových chvil zůstali komunisté mimo – komunistická internacionála je kritizovala, aby svaz podpořili
- v září vytvořili povstání v některých částech Bulharska, které bylo po ostrých bojích poraženo, VMRO řádilo svou surovostí jako vždy
- první a jediná vláda Zemědělského svazu je svržena

ALEXANDR CANKOV A VMRO

Alexandar Cankov vystřídá Stambolijského

- přichází desetiletí násilí a nepokojů – v Evropě to nebyla moc dobrá reprezentace
- VMRO měla volné ruce, nebylo možné ji nijak kontrolovat
- dostalo se k moci v bulharské části Makedonie, kde si vytvořilo takový stát ve státě
- lidé tam platili dvojí daň – VMRO a do Sofie
- utečenci – asimilace, zatrpklost
- z VMRO se stává teroristická organizace
- vpády čet do jugoslávské a řecké Makedonie
- útoky po celém Bulharsku (beztrestné)
- rozpad na dvě části:
 - ❑ *federalisté* – chtěli sjednocení Makedonie
 - ❑ *centralisté* – Makedonie má být připojena k Bulharsku
- sofijská vláda podporovala centralisty
- mezi oběma frakcemi byl po celé desetiletí nesmiřitelný boj (přestřelky, za všem špatným stála VMRO)

NOVÉ VOLBY – LISTOPAD 1923

po volbách v listopadu 1923 byly výsledky naprosto opačné:

- tradiční strany liberální a pravicové – 185 míst (z 15 původních)
- komunisté a zemědělský svaz – 62 míst (z původních 212)
- opozice nějaký způsobem fungovala, ale bylo to o život

DALŠÍ UDÁLOSTI

- **6. dubna 1925** v kostele svaté Sofii explodovala bomba během bohoslužby, kde měl být král – atentát na krále, který se ale opozdil
 - ❑ zahynulo 20 lidí, 300 bylo zraněno
 - ❑ během vyšetřování se přišlo na to, že za tím stáli dva komunisté, kteří ale pracovali samostatně
 - ❑ komunistická strana byla zakázána a došlo k masovým represím, deportacím (umírá Geo Milev), vpády i do Řecka
- v říjnu 1925 Řecko vtrhlo do jižního Bulharska
- Liga národů přinutila Řeky se stáhnout a zaplatit škody
- Cankovova vláda je neoblíbená
 - ❑ dochází ke střídání vlád, až v roce 1931 ve volbách vítězí liberálové, kteří se sdružili s frakcí zemědělské fronty
 - ❑ (vůdce Alexandr Malinov vytvořil v roce 1931 novou vládu, Nikola Mušanov na premiérské křeslo místo něj)
- nepodařilo se rozbít VMRO
- co se týče mezinárodního postavení, tak Bulharsko se ocitá v izolaci (Balkánský svaz v únoru 1934 – Řecko, Jugoslávie)
- bylo jasné, že politika se musí změnit, ale že to nejde, dokud existuje VMRO

Nikola Mušanov

Alexandr Malinov

STÁTNÍ PŘEVRAŤ 1934

- přichází důstojnická skupina demokratů:
- **19. května 1934** dochází k vojenskému převratu a je zavedena diktatura
 - ❑ plukovník **DELČEV**, „je nutná tvrdá ruka“
 - ❑ několik vojenských skupin ZVENO
 - ❑ skupina reformních důstojníků **KIMON GEORGIEV**
 - ❑ dohromady si dali za cíl, že zruší vládu politických stran a změní stav – ovládají Sofii a další významná města
 - ❑ král po určité době přijal tuto situaci
- Georgiev vytvořil novou vládu, Delčev byl jeho poradce = *vláda diktátorská* (ale ne fašistická, jak říkají komunisté)
 - ❑ rozpuštění parlamentu
 - ❑ zákaz činnosti politických stran
 - ❑ zavedení cenzury
 - ❑ rozpuštění VMRO – ztráta podpory obyvatelstva, za pár dní po ní neštěkl ani pes – byl to jeden z nejvýznamnějších počínů vlády
- zmenšení daní rolníkům
- reorganizace bankovního systému a školství
- podpora lékařů, kteří chtěli jít na vesnici
- zahraniční politika = vztah se Sovětským svazem, usmíření s Jugoslávií – díky rozbití VMRO Bělehrad věřil v upřímnost (v září 1934 odjíždí král Alexandr na návštěvu do Sofie, za tři týdny je pak v Marseille zavražděn (VMRO))

Kimon Georgiev

Boris III.

KRÁL A VOJENSKÁ DIKTATURA

- vztahy mezi králem a vojenskou diktaturou nebyly jednoduché:
 - ❑ král neměl ve vládě vliv – snažil se zasahovat do politiky, našel si skupinu důstojníků a rozšiřoval svoje pomluvy, že chtějí republiku
 - ❑ odstavení dvou plukovníků
 - ❑ generál ZLATEV se postavil do čela a král Boris toho využil – měl pravomoci
- od roku 1935 vláda „osobní moci krále Borise“
- v dubnu 1935 je vydán manifest, že se ujímá moci (inspiroval se Jugoslávií, kde v roce 1929 král zavedl diktaturu)
- vládl do 23. srpna 1943, kdy zemřel
- jeho syn Simeon byl příliš mladý na vládu (až roku 2000 se stal premiérem), vládla místo něj regentská rada

BULHARSKÉ ODDÍLY VSTUPUJÍ DO STRUMICE

VÍTÁNÍ NĚMECKÉ ARMÁDY V SOFII

